

Ikääntyneet vapaaehtoistyössä EU:ssa

Tiivistelmä

Johdanto

Euroopan vapaaehtoistyön teemavuonna raportissa käsitellään melko vähälle huomiolle jäänyttä aihetta eli ikääntyneiden tekemää vapaaehtoistyötä Euroopassa. Heidän ajatellaan usein olevan vapaaehtoistyössä saajapuolella, ja heidän vapaaehtoistointansa jää vähemmälle huomiolle.

Tässä tutkimuksessa on 30 tapaustutkimusta ikääntyneiden vapaaehtoistyöstä 11:ssä EU:n jäsenvaltiossa: Alankomaat, Italia, Latvia, Liettua, Puola, Ranska, Saksa, Suomi, Tanska, Unkari ja Yhdistynyt kuningaskunta. Tutkimuksessa keskitytään pääosin paikallistason aloitteisiin ja sellaisiin aloitteisiin, joissa edistetään erityisesti sosiaalisen syrjäytymisen riskissä olevien ikäihmisten osallistumista vapaaehtoistyöhön. Tutkimustieto ja käytäntö ovat osoittaneet, että ikääntyneen väestön vapaaehtoistyö edistää ikäryhmässä sosiaalista osallisuutta ja parantaa kaikkien sukupolvien elämänlaatua.

Taustaa

Eläkeikäinen väestö on runsaslukuinen ja kasvava, mutta myös monimuotoinen. Siihen kuuluu ihmisiä, joiden taloudelliset, terveydelliset ja sosiaaliset voimavarat poikkeavat toisistaan. Erilaiset olosuhteet ja kokemukset vaikuttavat mahdollisuuksiin ja halukkuuteen osallistua vapaaehtoistyöhön. Suurimpia syitä vähäiseen vapaaehtoistyöhön osallistumiseen on joidenkin ihmisryhmien kehnot elinolot. Niukkojen tulojen lisäksi heillä on usein myös fyysisiä vammoja. Siksi on tärkeää vahvistaa laajempia poliittisia strategioita, kuten kansallista terveys- ja tulopoliittikkaa, iäkkäiden ihmisten elinolojen kohentamiseksi. Nimenomaan ikääntyneiden osallistumista vapaaehtoistyöntekijöinä edistäviä ohjelmia on vähän. Tapaustutkimuksissa mukana olevat järjestöt myös eroavat sen osalta, kuinka tärkeänä ne pitävät sosiaalisen osallisuuden edistämistä vapaaehtoistyön kautta.

Keskeiset havainnot

Tapaustutkimuksista ilmenee erilaisia mahdollisuuksia saada ikääntyneet mukaan vapaaehtoistyöhön. Olennainen edellytys on kuitenkin se, että heissä piilevä potentiaali on tunnistettava ja sitä on tuettava. Tämä pätee sekä politiikassa että käytännössä. Ikääntyneet voivat osallistua huomattavaan määrään vapaaehtoistöitä, jotka ovat paljon muutakin kuin perinteinen heikkojen ja sairaiden vanhusten tukeminen. Tapaustutkimuksissa korostetaan tarvittavia erilaisia toimenpiteitä sen väestön sosiaalisesti ja kulttuurisesti osallistamiseksi, joka on vaarassa syrjäytyä sosiaalisesti. Lisäksi tutkimuksessa tulevat esille ikääntyneiden vapaaehtoistyön vaikutukset niin sukupolven sisäisiin suhteisiin kuin sukupolvien väliseen yhteisvastuuseen yhteisössä.

Ikääntyneiden (ja syrjäytymisvaarassa olevien) rekrytointi vapaaehtoistyöhön vaatii usein ponnisteluja. Heidän osallistamistaan helpottavia tekijöitä on tunnistettu useitakin; luotettavan rahoituksen lisäksi tärkeitä ovat ikääntyneille kohdennetut rekrytointistrategiat ja strategiat ihmisten pitämiseksi mukana toiminnassa. Ikääntyneiden sosiaalisen osallisuuden edistäminen vapaaehtoistyön avulla on haasteena uusi, ja tieto poliittisella tasolla iäkkäiden ihmisten potentiaalista on yhä yleisesti puutteellista.

Seuraavat asiat (usein toisiinsa yhdistyneenä) näyttävät vaikuttavan myönteisesti ikääntyneiden saamiseen vapaaehtoistyöhön ja toiminnassa mukana pitämiseen:

- Kokonaisvaltainen lähestymistapa tiedotusvälineisiin, viestintään ja tunnetuksi tekemiseen on "klassinen" tapa saada iäkkäitä ihmisiä vapaaehtoistyöhön. Lisäksi on hyödyllistä luoda ja ylläpitää suhteita joihinkin nimenomaisiin ryhmiin, kuten uskonnollisiin ja etnisiin yhteisöihin sekä muihin yhteisöllisiin keskuksiin.

- Pieni osa aloitteista ei pyri suoraan kannustamaan vapaaehtoistyöhön, vaan osallistuminen on "sivuvaikutus". Joidenkin toimien tavoitteena onkin yleinen aktiivisen ja itsenäisen ikääntymisen edistäminen. Niissä iäkkäitä ihmisiä eri sosiaaliryhmistä kehoitetaan pohtimaan, mitä he odottavat ikääntymisen eri osa-alueita, samoin kuin kannustetaan keskustelemaan niistä ja tukemaan toisiaan.
- Niin sanottu portinvartija voi olla avuksi niiden ikääntyneiden tavoittamisessa, jotka eivät osallistu toimintaan. Portinvartija yleensä osallistuu toimintaan tietyllä tasolla ja toimii siten linkkinä aloitteen ja mahdollisten vapaaehtoisten välillä esimerkiksi kutsumalla perheenjäseniään, ystäviään ja naapureitaan mukaan.
- Valmistelevilla kursseilla voidaan edesauttaa osaamisen tunnistamista ja siihen liittyvää tietoa auttamalla ikääntyneitä arvostamaan elämäkokemustaan ja taitojaan vapaaehtoistyön voimavaroina. Tällaisilla kursseilla voidaan myös tukea uuden suunnan ottamista kriittisen elämäntapahtuman jälkeen.
- Tärkeä edellytys vapaaehtoistyöstä nauttimiselle on se, että vapaaehtoisilla on vain sellaisia tehtäviä, jotka he pystyvät toteuttamaan. Monissa aloitteissa tämä pyritään varmistamaan arvioimalla vapaaehtoisten taidot ja tarjoamalla erityiskoulutusta.
- Arvostus ja tunnustus ovat erittäin tärkeitä vapaaehtoisten toiminnassa mukana pitämisen kannalta. Tunnustusten myöntäminen vapaaehtoisille ja vapaaehtoisjärjestöille voi olla tehokas tapa osoittaa kunnioitusta.
- Jos järjestö tarjoaa vapaaehtoisille joustavuutta, he arvostavat mahdollisuutta päättää osallistumisensa laajuudesta. Tämä pätee esimerkiksi siihen, kuinka usein vapaaehtoistyöhön osallistutaan ja kuinka pitkäksi aikaa, mikä voi olla tärkeää uudelle iäkkäiden vapaaehtoissukupolvelle.
- Vapaaehtoisten toiminnassa mukana pitämisen kannalta voi olla keskeistä tarjota vakuutus ja kulukorvauksia.

Monet vapaaehtoistyön myönteisistä vaikutuksista ikääntyneisiin voidaan osoittaa tosiksi, kuten esimerkiksi parantunut subjektiivinen hyvinvointi ja vahvistunut itsetunto. Nämä vaikutukset voidaan selittää usein esille tulevalla tyytyväisyydellä siihen, että voi harjoittaa merkittävää ja mielekästä toimintaa

palkkatyön ja perheveloitteiden ulkopuolella. Henkilökohtaisesta tilanteestaan, ongelmistaan ja riskeistään huolimatta iäkkäät vapaaehtoiset onnistuvat ikääntymään aktiivisesti

Päätelmät

lääkkäiden vapaaehtoistyö ei korvaa virallisia yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja muita järjestettyjä palveluja. Päinvastoin, tapaustutkimukset vahvistavat vapaaehtoistyön myönteisiä ja täydentäviä vaikutuksia, mikä on ilmennyt muissakin tutkimuksissa. Myös palkatun henkilökunnan ammatillinen tuki on yksi tärkeimpiä vapaaehtoistyön tehokkuuteen ja kestävyYTEEN vaikuttavia tekijöitä.

Tähän saakka työmarkkinaosapuolet ovat tukeneet melko passiivisesti vapaaehtoistyötä. Sellaisesta yritysten eläkepolitiikasta ja -suunnittelusta, johon kuuluu valmistautuminen työuran jälkeiseen vapaaehtoistyöhön, on vain muutamia esimerkkejä. Yhteisön toimintaan osallistumiseen voidaan kuitenkin kannustaa, ja se alkaa ja kehittyy usein henkilön työelämän aikana. Osallistuminen vapaaehtoistoimintaan myöhemmin elämässä on todennäköisempää, jos henkilöllä on siitä aikaisempaa kokemusta. Niinpä pitäisi etsiä järjestelmällisemmin mahdollisuuksia edistää vapaaehtoistyötä jo työvuosien aikana.

Asianmukaisten puitteiden luomiseksi ikääntyneiden tarkoituksenmukaiselle vapaaehtoistyöhön osallistumiselle tarvitaan kohdennettuja strategioita kaikilla tasoilla. Yhden strategioista pitäisi olla sidosryhmien verkostoituminen eri tasoilla, jotta varmistetaan kokemusten ja tietojen vaihto. Paikallisviranomaiset ovat erityisen tärkeässä asemassa sekä aloitteiden ja järjestöjen yleisessä tukemisessa paikallistasolla.

Kansalliset edistämishjelmat ja asiaa tukeva lainsäädäntö ovat myös tärkeitä, ja ne voivat vauhdittaa toimintaa. Ne ovat kuitenkin tehottomia ilman suoraa paikallista tukea ennen kaikkea paikallisviranomaisilta. Tehokkainta on yhdistää eri strategioita sekä välineiden (rahoitus, infrastruktuuri, asiantuntijoiden tuki) että ohjelmien osalta. Selkeät periaatteet ja tukitoimenpiteet ovat kuitenkin tarpeen, etenkin sellaisten aloitteiden kehittämisessä, jotka kohdistuvat sosiaalisesti syrjäytyneisiin ryhmiin. Ennen kaikkea on olennaisen tärkeää luoda paikallisella ja alueellisella sekä EU:n tasolla sellainen kulttuuri, jossa tunnustetaan ikääntyneiden vapaaehtoistyön arvo.

Lisätietoja

"Volunteering by older people in the EU" (Ikääntyneet vapaaehtoistyössä EU:ssa) -raportin saa osoitteesta <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1134.htm>.

Teresa Renehan, tiedottaja,
ter@eurofound.europa.eu